

Prof. dr hab. Wiesław Jamrożek
Zakład Historii Wychowania
WSE Uniwersytetu im. A. Mickiewicza
w Poznaniu

Ocena osiągnięć dr Moniki Nawrot – Borowskiej ubiegającej się o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego

Z przedłożonej do wniosku dokumentacji wynika, iż dr Monika Nawrot - Borowska jest absolwentką Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego (choć w autoreferacie Habilitantka pisze błędnie o Wyższej Szkole Pedagogicznej w Bydgoszczy¹). To w tej uczelni w 2002 r. uzyskała tytuł zawodowy magistra pedagogiki po zdaniu egzaminu dyplomowego, którego podstawą była rozprawa nt. *Rola rodziny i nauczania domowego w utrzymaniu tożsamości narodowej Polaków na ternie zaboru rosyjskiego w drugiej połowie XIX wieku i w początkach wieku XX w świetle pamiętnikarstwa*, napisana pod kierunkiem prof. dra hab. Krzysztofa Jakubiaka. Praca ta została później wyróżniona – pierwszą nagrodą – w Ogólnopolskim Konkursie Prac Magisterskich z Historii Edukacji im. Profesora Czesława Majorka).

Habilitantka uzyskała stopień naukowy doktora w zakresie pedagogiki w 2007 roku, na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy i na podstawie rozprawy doktorskiej pt. *Zapatrywania teoretyczne i praktyka nauczania domowego na ziemiach polskich w dobie zaborów od połowy XIX wieku do 1914 roku*. Praca ta została przygotowana również pod kierunkiem profesora Krzysztofa Jakubiaka, z kolei jej recenzentami byli: prof. Juliusz Jundził i prof. Adam Winiarz.

Dr M. Nawrot-Borowska została w 2006 r. zatrudniona na stanowisku asystenta w Zakładzie Historii Myśli i Doktryn Pedagogicznych Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, a w 2007 r. – po uzyskaniu stopnia naukowego doktora – na stanowisku adiunkta w Zakładzie Teorii Wychowania i Deontologii Nauczycielskiej tej samej jednostki organizacyjnej (przekształconego w 2018 roku w Zakład Teorii i Historii Wychowania). Na tym stanowisku pracuje w UKW do dzisiaj.

Należy zauważyć, że na rozwój zainteresowań naukowo – badawczych oraz warsztatu badawczego Habilitantki istotny wpływ miał wspomniany już profesor dr hab. Krzysztof Jakubiak (jeden z najbardziej znanych współcześnie polskich historyków wychowania) Był on nie tylko

¹ WSP w Bydgoszczy została przekształcona w 2000 roku w Akademię Bydgoską im. Kazimierza Wielkiego.

promotorem we wskazanych powyżej przewodach, ale też współautorem wielu publikacji przygotowywanych wspólnie z Habilitantką.

Wszczęte przez dr M. Nawrot-Borowską postępowanie habilitacyjne zostało oparte – zgodnie z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki – na cyklu publikacji powiązanych tematycznie: *Dziecko i dzieciństwo na ziemiach polskich w II połowie XIX i na początku XX wieku*. Na osiągnięcie to – jak wskazuje sama Habilitantka - składać się mają 44 publikacje, w tym: trzy recenzowane monografie współautorskie, cztery rozdziały w recenzowanych publikacjach współautorskich, dziewiętnaście artykułów w recenzowanych czasopismach naukowych i osiemnaście rozpraw zamieszczonych w pracach zbiorowych. Przy tym podziale nie jest jasne do końca dla recenzenta wyodrębnienie owych pierwszych dwu kategorii tekstów. W istocie wskazane „rozdziały w publikacjach współautorskich” znajdują się we wcześniej wymienionych monografiach współautorskich², w których przygotowaniu istotny udział miała dr M. Nawrot-Borowska (co znajduje potwierdzenie w dołączonych do wniosku oświadczeniach współautorów). W konsekwencji ów cykl tematycznie powiązanych publikacji obejmuje w sumie 40 tekstów. Zdaniem recenzenta nie umniejsza to jednak znaczenia tego „cyklu” jako głównego osiągnięcia naukowego w staraniach dr M. Nawrot-Borowskiej o uzyskanie stopnia doktora habilitowanego.

Habilitantka prowadząc badania nad dzieckiem i dzieciństwem na ziemiach polskich w ujęciu historycznym (a stwierdzając ściślej - odnoszonym do drugiej połowy XIX stulecia i początków XX wieku) czyniła to - jak podkreśla w autoreferacie (s.6) - z perspektywy tzw. społecznej historii wychowania. Analiza jej dorobku naukowo-badawczego w tym kręgu tematycznym w pełni potwierdza tę konstatację. Zgodzić się też należy, że jej aktywność badawczą w tym obszarze można włączyć także w nurt rozważań charakterystycznych dla szeroko rozumianej „pedagogiki dziecka”. Można podkreślić, że badanie przez Habilitantkę obszarów tematycznych ujętych w prezentowanym „cyklu” jako głównym osiągnięciem naukowym oparte zostało na wnikliwej analizie różnorodnych rodzajów materiałów źródłowych (także ikonograficznych). Na ich podstawie podjęła – w sumie udaną - prezentację problemów dotyczących dziejów dziecka i dzieciństwa w dwóch perspektywach: koncepcji, opinii i „zapatrywań” (mniej, czy bardziej) teoretycznych, jak i praktyki edukacyjnej.

Dr M. Nawrot-Borowska rozwijając swoje zainteresowania badawcze nad dzieckiem i dzieciństwem wiele uwagi poświęcała w szczególności wychowaniu dziecka w rodzinie, nawiązując tym samym do własnych wcześniejszych poczynań badawczych z okresu przeddoktorskiego. Prowadząc badania nad funkcjami wychowawczymi rodziców i w ogóle wychowaniem dziecka w rodzinie, podjęła także (i m.in.) problematykę najemnych opiekunek dziecięcych. Zwracała uwagę na

rolę prasy w popularyzowaniu problematyki wychowania dziecka w rodzinie. Tej problematyce poświęciła w sumie 13 tekstów wpisujących się w przedłożony do oceny cykl publikacji (w ramach głównego osiągnięcia naukowego). Pewną próbę syntezy badań podejmowanych przez Habilitantkę w ramach tego kręgu tematycznego zawiera artykuł (przygotowany wspólnie z prof. K. Jakubiakiem) pt. *Rodzina polska w XIX wieku jako środowisko wychowawcze i jej funkcja edukacyjna*³.

W ramach cyklu publikacji związanych z głównym osiągnięciem naukowym na uwagę zasługują również prace dr M. Nawrot-Borowskiej dotyczące zabaw i zabawek dziecięcych. Na ten obszar tematyczny związany z tym rodzajem aktywności dziecięcej składa się 17 pozycji (wśród nich dwie współautorskie monografie⁴). W tym zakresie należy podkreślić zwłaszcza udział Habilitantki (na poziomie 30%) w przygotowaniu i w wydaniu – pionierskiej (wręcz przełomowej!) w polskiej historiografii pedagogicznej – publikacji pt. *Dzieje zabawek dziecięcych na ziemiach polskich do początku XX wieku*, monografii opisującej tak wszechstronnie problematykę zabawek (wyróżnionej w 2018 r. podczas Ogólnopolskiego Przeglądu Książki Krajoznawczej i Turystycznej pierwszym miejscem w kategorii: monografie oraz inne opracowania krajoznawcze). Owa książka została przygotowana przez zespół czterech autorek (obok Habilitantki tworzyły go także: D. Żołądz-Strzelczyk, Izabela Gomułka, Katarzyna Kabacińska – Łuczak), w ramach grantu badawczego Centrum Narodowo Nauki, kierowanego przez prof. dr hab. Dorotę Żołądz -Strzelczyk, realizowanego w latach 2013-2016. Głównym celem, który przyświecał autorkom tej monografii było – jak same to stwierdzają - „odtworzenie zasobu zabawek dziecięcych w omawianym okresie (tj. od czasów średniowiecza do początków XX stulecia – przyp. W.J.) i uchwycenie przemian, jakim one podlegały – w zakresie ilościowym i jakościowym (związanych m.in. ze zmianami kulturowymi, obyczajowymi i społecznymi, niekiedy politycznymi, a także postępem technologicznym)⁵”. Opracowanie to – imponujące objętością i wysokim poziomem edytorskim, a także (a może przede wszystkim) merytorycznym – zostało oparte na szerokiej i różnorodnej bazie źródłowej obejmującej źródła materialne (eksponaty gromadzone w muzeach i kolekcjach prywatnych), ikonograficzne oraz drukowane i pisane (literatura moralizatorska, medyczna, traktaty wychowawcze, literatura piękna, pedagogiczna, poradnikowa, pamiątnikarska, czsośmiennictwo pedagogiczne, kobiece i rodzinne czasopisma dla dzieci, pisma polityczno – społeczne i literackie, spisy ruchomości, inwentarze,

² K. Kabacińska-Łuczak, M. Nawrot-Borowska, *O zwykłych przedmiotach w niezwyklej codzienności. Bożonarodzeniowe zabawki dla dzieci na ziemiach polskich w II połowie XIX i na początku XX wieku*, Poznań 2018; E. Kubiak-Szymborska, D. Zajac, E. Krause, M. Nawrot – Borowska, *Dojrzałość i dojrzewanie*, Bydgoszcz 2018.

³ K. Jakubiak, M. Nawrot-Borowska, *Rodzina polska w XIX wieku jako środowisko wychowawcze i jej funkcja edukacyjna*, „Studia Pedagogica Ignatiana” 2016, Vol. 19, s.15-46.

⁴ D. Żołądz-Strzelczyk, I. Gomułka, K. Kabacińska-Łuczak, M. Nawrot-Borowska, *Dzieje zabawek dziecięcych na ziemiach polskich do początku XX wieku*, Wrocław 2016, Wydawnictwo CHRONICON, ss.471; K. Kabacińska-Łuczak, M. Nawrot-Borowska, *O zwykłych przedmiotach w niezwyklej codzienności. Bożonarodzeniowe zabawki dla dzieci na ziemiach polskich w II połowie XIX i na początku XX wieku*, ..., ss.299.

rachunki, cenniki). Struktura pracy obejmuje cztery części, dodatek, bibliografię oraz indeks osób. W pierwszej części zaprezentowano zagadnienia wprowadzające do dalszych rozważań: definicje zabawek, stan badań nad dawnymi zabawkami dziecięcymi na ziemiach polskich oraz „możliwości źródłowe realizacji podjętego tematu”⁶. W drugiej części przedstawiono poglądy i refleksje na temat roli i znaczenia zabawek od XVI stulecia do początków XX wieku, w trzeciej – dawną wytwórczość i dystrybucję zabawek. Czwartą część książki stanowi swoisty – alfabetycznie ułożony - „leksykon zabawek” („od bąków do żołnierzyków”). Wspomniany „dodatek” przedstawia z kolei przedmioty, które zdaniem autorek można też zakwalifikować do zabawek.

Należy w tym miejscu przyznać, że zainteresowania Habilitantki problematyką zabaw i zabawek dziecięcych (nie tylko na podstawie załączonej do wniosku dokumentacji, ale też i odrębnej wiedzy recenzenta) były w dużej mierze inspirowane poczynaniami badawczymi w tym obszarze poznańskiej profesor Doroty Żołędź-Strzelczyk (z Uniwersytetu im. A.Mickiewicza). Z tą pionierką badań nad zabawami i zabawkami dziecięcymi na gruncie polskim Habilitantka pozostawała w bliskiej naukowej, a także i formalnej relacji (przede wszystkim w ramach wspomnianego grantu badawczego finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki, którego podstawowym efektem naukowym była prezentowana powyżej publikacja). Niewątpliwie na osiągnięcia naukowe dr M. Nawrot - Borowskiej w tym obszarze badań istotny wpływ miały także współpraca i bliskie relacje naukowo – badawcze z dr (a dzisiaj już dr hab.) Katarzyną Kabacińską-Łuczak (również z UAM)⁷.

Ważnym obszarem badań Habilitantki, związanym z głównym osiągnięciem naukowym, jest wychowanie zdrowotne, higiena i seksualność dziecka w przyjętej przez nią perspektywie historycznej. Jak sama zwraca na to uwagę efekty badań w tym zakresie zostały osiągnięte na bazie grantów indywidualnych („dla młodych naukowców”) finansowanych ze środków Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. W rezultacie w tym obszarze zainteresowań naukowo – badawczych Habilitantki można lokować dziesięć publikacji, w tym jedną wymienianą już wcześniej współautorską monografię⁸. W książce tej zamieściła niezwykle interesujący własny autorski tekst pt. *O trudach dojrzewania płciowego i seksualności dzieci i młodzieży w II połowie XIX i na początku XX wieku (w świetle literatury pamiętnikarskiej)*⁹.

Swoistym dopełnieniem dorobku naukowo – badawczego Habilitantki, ujętego w ramach głównego „osiągnięcia naukowego” (stanowiącego podstawę ubiegania się o stopień naukowy doktora habilitowanego), są publikacje powstałe również w okresie podoktorskim, które dotyczyły w

⁵ D. Żołędź-Strzelczyk, I. Gomułka, K. Kabacińska-Łuczak, M. Nawrot-Borowska, *Dzieje zabawek dziecięcych na ziemiach polskich do początku XX wieku...*, s. 8.

⁶ Tamże, s.9.

⁷ Efektem bliskiej współpracy obu Pań była w szczególności cytowana już publikacja *O zwykłych przedmiotach w niezwyklej codzienności...*

⁸ E. Kubiak-Szymborska, D. Zając, E. Krause, M. Nawrot-Borowska, *Dojrzałość...*

⁹ Tamże, s. 99-138.

szczególności dalszych zainteresowań dr M. Nawrot – Borowskiej nauczaniem domowym na ziemiach polskich w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku oraz poradnictwem w zakresie wychowania zdrowotnego i higieny w tym samym czasie. W tym okresie - co należy podkreślić - zdołała m.in. opublikować skróconą i znacznie zmodyfikowaną wersję pracy doktorskiej pt. *Nauczanie domowe na ziemiach polskich w II połowie XIX i początkach XX wieku – zapatrywania teoretyczne i praktyka* (Bydgoszcz 2011, ss. 574).

Tematyka dotycząca dziecka i dzieciństwa, mieszcząca się w kręgu szerszych zainteresowań naukowo – badawczych Habilitantki, przewijała się w wielu innych jej poczynaniach badawczych i wydawniczych, których nie włączyła w skład głównego osiągnięcia naukowego. Wśród tych poczynañ wydawniczych znajdują się teksty dotyczące bardziej współczesnej tematyki, choćby artykuł korespondujący z jej głównym nurtem zainteresowań *Kolorowy świat zabawek dziecięcych*¹⁰.

Z przedstawionej dokumentacji wynika, że aktualny podoktorski dorobek naukowy Moniki Nawrot-Borowskiej obejmuje blisko sześćdziesiąt publikacji naukowych, w tym trzy monografie współautorskie i jedną monografię autorską opartą na wcześniejszej pracy doktorskiej. Czterokrotnie wystąpiła także w roli współredaktorki pracy zbiorowej. Była również autorką czterech sprawozdań naukowych (z konferencji) i jednej recenzji. Szereg tekstów Habilitantki nie ukazało się jeszcze w druku. Jej Index Hirscha wynosi 3, a liczba cytowań wg bazy Web of Science - 35. Należy uznać, że ten dorobek publikacyjny pod względem ilościowym, ale też i merytorycznym w pełni uzasadnia starania Habilitantki o uzyskanie stopnia naukowego doktora habilitowanego.

Oceniając aktywność naukową dr Moniki Nawrot-Borowskiej należy wspomnieć również o Jej czynnym uczestnictwie w wielu krajowych i międzynarodowych konferencjach naukowych. Od czasu uzyskania stopnia naukowego doktora brała aktywny udział w 54 konferencjach (w tym w 13 konferencjach o charakterze międzynarodowym organizowanych w Polsce i w 2 konferencjach zagranicznych oraz w 39 konferencjach krajowych). W tym kontekście można wspomnieć m.in. o Jej aktywnym uczestnictwie w XIX Powszechnym Zjeździe Historyków Polskich w Szczecinie (17-21 września 2014). Podczas tego zjazdu, w ramach sympozjum specjalistycznego „Polskie reformy oświatowe w nurcie europejskich przemian politycznych, społecznych i kulturowych”, wygłosiła referat nt. *Reformy w kształceniu bon dla potrzeb edukacji domowej i ogródków dziecięcych na terenie ziem polskich w II połowie XIX i na początku XX wieku*.

Dr M. Nawrot-Borowska uczestniczyła również w organizacji wielu przedsięwzięć naukowych. Była organizatorką 7, a współorganizatorką 5 ogólnopolskich konferencji i seminariów. Była także zaproszona do komitetu organizacyjnego Pierwszego Ogólnopolskiego Zjazdu Historyków Wychowania (w 2019 r.). Zorganizowała ponadto 10 certyfikowanych warsztatów naukowo –

¹⁰ Zawarty w pracy zbiorowej pt. *Co oferuje współczesny żłobek? Medyczne, psychologiczne i pedagogiczne aspekty wspomagania rozwoju dzieci do lat 3.*, red. I. Laskowska, M. Wójtowicz-Dacka, Bydgoszcz 2010, s. 189-210.

metodycznych (w zakresie wspierania rozwoju dziecka). Uczestnicząc w różnych konferencjach naukowych pełniła kilkakrotnie rolę moderatorki części obrad plenarnych i w sekcjach tematycznych.

Habilitantka realizowała indywidualne uczelniane projekty badawcze (w latach 2007-2010 i 2011-2013), uczestniczyła (w charakterze głównego wykonawcy) we wspomnianym już projekcie badawczym NCN w latach 2013-2016. W ramach tego grantu przeprowadziła dwie zagraniczne kwerendy naukowe „szlakiem niemieckich muzeów zabawek”, uczestniczyła w Festiwalu Dawnych Zabawek i Lalek na terenie Turynii. W tym kontekście można też wspomnieć, że jest współautorką koncepcji pierwszego w Polsce Festiwalu Starych Zabawek w Kudowie Zdroju (organizowanego we współpracy z Muzeum Zabawek w Kudowie Zdroju).

Utrzymuje bliskie relacje z większością polskich akademickich środowisk historyków wychowania. W roku 2018 odbyła także trzymiesięczny staż naukowy w roku 2018 w Zakładzie Historii Nauki, Oświaty i Wychowania na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Gdańskiego.

Na bazie współpracy ze Związkiem Polaków w Rumunii, w 2016 r. uczestniczyła w sympozjum naukowym „Dni Polskie – Bliżej siebie” w Suczawie. Z kolei w 2018 brała udział w wyjeździe studyjnym do Rumunii, którego celem było poznanie rumuńskiego systemu szkolnego oraz edukacji w tym kraju mniejszości polskiej, jak i przeprowadzenie kwerendy źródłowej dotyczącej dziejów edukacji Polaków w Rumunii.

Dr M. Nawrot – Borowska jest od 2013 roku członkiem ogólnopolskiego Towarzystwa Historii Edukacji.

Na uwagę zasługuje także aktywność dydaktyczna Habilitantki. Prowadziła (albo też nadal prowadzi) zajęcia ćwiczeniowe i wykładowe z historii wychowania i myśli pedagogicznej, historii opieki nad dzieckiem, dziejów wychowania w rodzinie, kierunków i nurtów współczesnej pedagogiki na studiach w zakresie pedagogiki i pedagogiki wczesnoszkolnej na macierzystym uniwersytecie. W latach 2009-2018 wypromowała łącznie 94 prace licencjackie i 77 prac magisterskich.

Poza pracą naukową i dydaktyczną włączała się także w prace organizacyjne w UKW. W latach 2013-2016 pełniła funkcję rzecznika dyscyplinarnego w Komisji Dyscyplinarnej dla Studentów, a od 2017 r. jest jej przewodniczącą. Od 2013 roku uczestniczy w pracach Komisji ds. Oceny Wniosków Młodych Naukowców Instytutu Pedagogiki, Zespołu ds. Promocji Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Rady Interesariuszy Instytutu Pedagogiki. W latach 2015, 2016 i 2018 koordynowała organizację Dnia Otwartego z ramienia Instytutu Pedagogiki. Powierzano jej także funkcję opiekunki roku oraz opiekuna praktyk studenckich.

Habilitantka aktywnie uczestniczyła również w pracach popularyzujących naukę wśród osób w różnym wieku - od dzieci w wieku przedszkolnym po seniorów. Od kilku lat jest wykładowcą na bydgoskich i regionalnych (Barcin, Żnin, Świecie, Piła) Uniwersytetach Każdego Wieku, Uniwersytetach Trzeciego Wieku, Akademii Sztuk Wszelakich, Uniwersytecie Małego Odkrywcy,

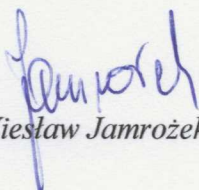
Uniwersytecie Dziecięcym. Dr M. Nawrot – Borowska prowadziła zajęcia z zakresu historii życia codziennego dziecka, zabaw i zabawek w przedszkolach, szkołach i bibliotekach w samej Bydgoszczy, jak i w regionie. Współpracuje z bydgoską grupą rekonstrukcyjną Dromedar Retro&Bis, będąc konsultantką w zakresie życia codziennego i rodzinnego ludności cywilnej przełomu XIX i XX wieku. Od 2009 r. uczestniczy także w Bydgoskim Festiwalu Nauki, popularyzując rezultaty własnych badań (w formie wykładów, wystaw i warsztatów). Uczestniczyła w nagraniu telewizyjnym popularyzując ścieżkę nauk społecznych Festiwalu (2015 r.) i przedstawiając specyfikę zabawy dziecięcej, w wywiadzie radiowym towarzyszącym wystawie „Zdrowie i higiena naszych pradziadków (2012 r.), czy też w wywiadzie telewizyjnym poświęconym tematyce „ponadczasowego kanonu zabawek dziecięcych (w TVP 3 – 2018 r.).

W prace popularyzatorskie Habilitantka włączała również studentów. Czyniła to m.in. poprzez własny patronat nad aktywnością na tym polu Koła Naukowego Wspierania i Kreowania Rozwoju Dziecka na UKW.

Dr M. Nawrot-Borowska w uznaniu jej zasług pracy naukowej, organizacyjnej i dydaktycznej była wielokrotnie wyróżnianą nagrodą indywidualną Rektora UKW III stopnia (2018 r) i nagrodą zespołową Rektora UKSW trzeciego stopnia (2010/2011, 2012/2013).

Na podstawie analizy przedłożonej dokumentacji można ocenić dorobek naukowo – badawczy, dydaktyczny, organizacyjny i popularyzatorski dr M. Nawrot-Borowskiej jako wyróżniający. W szczególności wysoko należy ocenić przedłożony przez nią cykl tematycznie powiązanych publikacji składających się na jej główne osiągnięcie naukowe. Osiągnięcie to – stanowiące znaczny wkład w rozwój pedagogiki jako dyscypliny naukowej - w pełni potwierdza wysokie kwalifikacje naukowe Kandydatki do stopnia naukowego doktora habilitowanego. W konsekwencji można stwierdzić, że **spełnia ono warunki określone w art. 16 Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym... z dnia 14 marca 2003 roku i** uzasadnia starania dr Moniki Nawrot-Borowskiej o nadanie Jej stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych i dyscyplinie pedagogika.

Poznań, 4 luty 2020 r.

Wiesław Jamrożek